

ПРИЧИНИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА В БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Мирела Владимирова,
студент в МП „Национална и международна сигурност“

ас. д-р Дафинка СИДОВА,
Нов български университет

Mirela VLADIMIROVA,
Student in National and International Security
Master's Degree Programme

Assistant Prof. Dr. Dafinka SIDOVA,
New Bulgarian University

Резюме: Докладът анализира основни идеологически, политически и социални фактори, поради които ислямският радикализъм намира почва като идеология сред мюсюлмански общности в Босна и Херцеговина (БиХ). Радикализацията се анализира като процес в контекста на груповото ниво. Водещ изследователски подход е историческият. Не на последно място се обръща внимание на заплахата, която представлява ислямският радикализъм пред статуса ѝ на потенциален кандидат и перспективата за кандидат за членство в Европейския съюз (ЕС).

Ключови думи: радикализация, Босна и Херцеговина, ислямски радикализъм, причини, фактори

Summary: The report analyzes basic ideological and socio-political drivers that make Islamic radicalism ground as an ideology among Muslim communities in Bosnia and Herzegovina. Radicalization is analyzed as a process in the context of the group level. The major research approach is historical. Last but not least, this research pay attention on the threat that Islamic radicalism made in front of Bosnia and Herzegovina's potential candidate status and the prospect of European Council's decision on granting Bosnia and Herzegovina a candidate status of the European Union.

Keywords:, radicalization, Bosnia and Herzegovina, Islamic radicalism, key drivers, factors, historical background

Основни параметри на изследването

След почти 25 години от подписването на Дейтънското споразумение и предхождащата го четиригодишна гражданска война, демократичните процеси в БиХ все още в начален етап. Изграждането на доверие между нея и съседните ѝ държави, осигуряване на безопасна и сигурна среда, върховенство на закона, спазване принципите на правовата държава – характеристики с висока степен на нестабилност, подложени на редица заплахи – вътрешни и външни. Една от тези заплахи е радикализацията. Докато някои учени поддържат теорията, че външните влияния причиняват радикализация, други свързват радикализацията с проблемите, причинени от вътрешен конфликт и следконфликтна несправедливост.

Наследството от кървавите войни в Западните Балкани през 90-те години на миналия век все още оказва влияние върху босненските граждани, предимно върху коренното население на БиХ – бошняците, и прави босненското общество особено уязвимо спрямо етнонационализма,

политическия радикализъм и идеологическия екстремизъм. БиХ е белязана от инциденти, свързани с радикален и войнстващ ислям. Уахабитите са станали част от босненската „мозайка“, наред с идеология, която секюритизира религията и етническата принадлежност. Съществуват опасения, че БиХ е или се превръща в основа за създаване и обучение на ислямски радикалисти по пътя към Европа. Религията и политиката са тясно свързани в днешна БиХ, където политици използват религията като инструмент, за да не прогресира процеса на помирение.¹ Това превръща БиХ в зона с най-висок конфликтен потенциал в Западните Балкани заедно с Косово и Северна Македония.²

През последните години БиХ привлича вниманието на международната общност като държава, „изнасяща“ чуждестранни бойци и други поддръжници на различни терористични организации, участващи в сраженията във войната в Сирия. Според данни на Балканската мрежа за разследващи репортажи (BIRN) чуждестранните бойци от БиХ, които подкрепят насилствения и радикален ислям и са се присъединили към ИДИЛ, са между 217-330 души³. Някои статистически проучвания отчитат наличието и на деца.⁴ През 2001 г., след нападенията на Световния търговски център в Ню Йорк и Пентагона, е разкрито, че главното лице зад атентатите Халид шейх Мохамед се е борило в Босна през 1992 г. Същият финансира босненските лагери за обучение на Ал Кайда и има босненско гражданство. Поне двама други похитители от 11 септември, Халид ал Михдхар и Наваф ал Хазми, са босненски муджахидин през 1990 г. Тази връзка кара Съединените американски щати да упражнят натиск върху босненското правителство за отмяна на предоставеното босненско гражданство на муджахидини. Редица чуждестранните бойци получават босненско гражданство след войната.⁵

В настоящия доклад *обект на изследване* е ислямската радикализация в БиХ. Радикализацията се анализира като процес, при който група възприема все по-крайни политически, социални или религиозни идеи, които отхвърлят или подкопават статуквото в обществото по отношение на съществуващите идеи, норми и практики. *Предмет на изследване* са основни движещи сили, повлияли за развитие процеса на радикализация сред мюсюлманското население в БиХ. Появата и развитието на радикален ислям в БиХ е явление, обусловено от разнообразни вътрешни и външни фактори.

---

¹ Maj N.B. Bruic. RADICALIZATION OF MUSLIMS IN THE BOSNIAN FEDERATION: IS THERE A POSSIBILITY?. Master of Defence Studies, Department of National Defence or Canadian Forces College, 2015, p. 5

² Димитров, Михаел. Евроатлантическата интеграция на Западните Балкани. В Дойков, Н. (съст. и науч. ред.) Сборник научни трудове от Международна научна конференция "Модерна сигурност и съвременни технологии", 15.03.2019 г., Т. 2, Модерна сигурност. Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия-4.0“, С. 2019, ISBN 978-619-7383-13-3, с. 428

³ Стойчева, Димитрина. Културни и политически фактори, обуславящи участието на чуждестранни бойци във военните действия в Сирия и Ирак. В Радулов, Н. (Авт. колектив, предговор) Европа : Глобални заплахи и интегрирана сигурност. Сигурност на Черноморския регион: Сборник научни трудове [от Международна научна конференция, организирана от департамент „Национална и международна сигурност“ на Нов български университет на 19 май 2017, София: Научно-технически съюз по машиностроене "Индустрия 4.0", 2017, ISBN 9786197383072, с. 112

Виж също: Bećirević, Edina. EXTREMISM RESEARCH FORUM. Western Balkan – Bosna and Herzegovina Report. Atlantic Initiative, Center for Security and Justice Research, 2018, Достъпно на: <https://atlanticinitiative.org/publications/>, (посетен на 29.04.2020)

⁴ Turčalo, Sead and Nejra Veljan. Community Perspectives on the Prevention of Violent Extremism in Bosnia and Herzegovina Country Case Study 2. Berlin/Sarajevo: Atlantic Initiative and Berghof Foundation, 2018. Достъпно на: <http://image.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/> (посетен на 29.04.2020)

⁵ Цит. съч. Maj N.B., 2015, p. 9

Защитава се тезата, че върху възникването и развитието на радикализацията в БиХ оказват влияние редица фактори от политически, социално-икономически и културен характер.

Затова главната цел на разработката е да се създаде подходяща среда за обобщен анализ в исторически план на причините за възникване и развитие на радикализацията на БиХ. За постигане на главната цел следва да бъдат изпълнени следните задачи:

- изследване на историческото развитие на ислямския радикализъм в БиХ преди демократичните промени;
- проучване на основни причини за развитие на радикализацията сред босненското общество (предимно сред бошняците) в периода на преход;
- анализ на водещи групи фактори с вътрешно и външно влияние върху процеса на радикализация.

За ползите на настоящия доклад се въвеждат следните ограничения:

- по времеви обхват – основният фокус е върху периода след 90-те години на XX век;
- по групи фактори – акцентира се върху две групи фактори на влияние: социално-политически, които има вътрешно измерение и идеологически, от които ясно се откроява чуждо външно влияние.

Приложената методика включва: исторически, дълбинен, комплексен и динамичен подход, проучване и обработка на информация от литературни източници, художествена абстракция.

Кратка ретроспекция допреди 90-те години на XX век

Необходим е безпристрастен поглед към историята на държавата и конкретно към взаимоотношенията между верските общности, формирани на нейна територия. Историческите сведения показват, че на територията на средновековна Босна съжителстват славяни – християни, под влиянието на три църкви: православна, католическа и т.нар. Босненска църква.⁶

Когато през 1463 г. османлиите покоряват БиХ, нейната територия се превръща в гранична фронтова зона, агресивно се настанява ислямската религия с нейните шериатски канони, силна администрация, големи армейски гарнизони. Ислямът намира благоприятна почва и сред градското население, което търси по-благоприятно положение чрез приемането на новата религия, осигуряващо достъп до служба в армията или администрацията на империята. С установяването на исляма в БиХ, той придобива привилегирован статус по отношение на християнските църкви, които обаче запазват своето съществуване и влияние сред местното сръбско и хърватско население. Доминиращо значение за статуса и взаимоотношенията сред населението има вярата, а не етническата определеност.⁷

Падението на Османската империя и изтеглянето на нейната армия и администрация, както и окупацията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария през 1878 г. са от съдбовно значение за бошняците и исляма като вероизповедание. Те загубват своя привилегирован статут по отношение на християните хървати и сърби. У новата власт се пораждат съмнения, че могат да се появят конфликти на етническа и верска основа, подхранвани от външно

---

⁶ Трохаров, Любчо. Ислямът в Босна и Херцеговина. В Кючуков, Любомир (Ред.) Балканският ислям. Барьера или мост за радикализацията?. Фондация Фридрих Еберт, София, 2018, ISBN 978-954-2979-37-1, с. 38

⁷ Пак там, с. 39

влияние върху отслабената ислямска общност. Затова се предприемат мерки за реформиране на нейното управление и функциониране.

С активирането на националистически сили в Сърбия и Хърватия опасността от избухването на конфликти, породени от териториалните претенции на двете държави към БиХ се увеличава. В основата на исканията на сърби и хървати към територията на Босна стои виждането, че бошняците - мюсюлмани са етнически сърби и етнически хървати, които в миналото са приели исляма. Тези претенции нарастват след Първата световна война, особено след 1929 г. в условията на Кралство Югославия, когато БиХ се превръща в поле на идеологическа и политическа конфронтация между сърби и хървати. Според кралския режим и Сръбската академия на науките, бошняците са етнически сърби, които са се отчуждили етнически и верски, турцизирали са се и те следва да бъдат изселени от БиХ и дадени на Турската държава. В резултат на това твърдение се сключват договори за изселване между двете държави, като стотици хиляди бошняци от БиХ и Санджак се преселват на турска територия.⁸ Междувоеният период е свидетел на укрепването на националната идентичност на сърбите, хърватите и словенците, докато босненската мюсюлманска общност остава незасегната от тези процеси и до голяма степен неопределена. За тази общност периодът е белязан от възхода на ислямските възрожденци - враждебни към религиозните традиции и суфистките заповеди и призоваващи за потвърждаване на „неизменността и специфичността на исляма“.⁹

В условията на тоталитарната държава и наложеният атеизъм сред обществото, ислямското вероизповедание в БиХ претърпява сериозни промени. Един след друг се налагат закони за забрана първоначално на шериатските съдиища, носенето на фереджета, основните ислямски училища мектеби, а по-късно и на културните сдружения, мюсюлманските печатници, издаването на мюсюлмански учебници. Много от разрушените по време на войните джамии се превръщат в складове, музеи и дори обори. Вакъфските имоти са национализирани, а гробищата - разрушени.

През 60-те години сред ислямската общност отново се появява общоислямистко течение. В отговор на агресивната политика на комунистическия режим в Югославия, бошняците – мюсюлмани започват да се организират тайно и да предприемат действия в противодействие на дейността на Съюза на югославските комунисти. Създават организация „Млади мюсюлмани“, чийто член е Алия Изетбегович, но тя не просъществува дълго, а подбудителите ѝ са наказани строго. Дейността на организацията е свързана с разпространяването на ислямски текстове и тайното обучение на деца в джамии, с внесени отвън учебни материали. Също така се смята, че действат и дервишки групи в частните домове.

След смъртта на Тито през 1980 г. и появата на Меморандума на САНУ¹⁰ относно сръбския национален въпрос и сръбската държавност отношенията между федералните субекти и федерацията се изострят драстично. Политиката на Слободан Милошевич, базирана на Меморандума и идеята за великосръбската претенция, че „Югославия е сръбска държава и

---

⁸ Пак там, с. 40

⁹ Bougarel, X. *Islam and Nationhood in Bosnia and Herzegovina Surviving Empires*. Translated by C. Mobley. London and New York: Bloomsbury Academic, 2017, p. 48

¹⁰ Меморандумът на Сръбската академия на науките и изкуствата, съкратено Меморандум на САНУ е документ, който е изготвен от Сръбската академия на науките и изкуствата през 1986 г. Меморандумът е спорен идеологически тезис от времето на бивша Югославия. Критиците го оценяват като рожба на възраждащия се след смъртта на Тито великосръбски шовинизъм, а защитниците му като опит за защита на сръбските интереси в процеса на социално-икономическа, идеологическа и криза на идентичността в социалистическа СФРЮ.

Сърбия е там, където живеят сърби“, водеща до последващата война, само става причина за активизирането на етнонационалните движения на словенци, хървати, македонци, албанци и унгарци.¹¹

Исторически Босна има много слаба и корумпирана структура на управление, на която не се доверяват нито местните жители, нито международната общност.

Период на военна, политическа и идеологическа криза

Основна характеристика за степента на развитие на етноса е нивото на неговата пасионарност. Пасионарността се определя от количеството хора, способни в ущърб на своето благополучие и/или безопасност да променят ценности, стандарти на поведение, отношения и да създават нови. В хода на историята се променят императивите за развитие на етноса, започвайки от стремежа за преустройство, преминавайки през търсенето на успех, стремеж към идеалите на знанието и красотата и по-нататък към идеала за победа.¹² Но пасионарността в БиХ след настъпилите политически и държавноустройствени промени след 1990 г. се тълкува по погрешен начин. Преплитането на етно-религиозни идентичности, национални идентичности, разпадащият се култ към личността към Тито, нарастващите желаниа за независимост и манипулирането на историята с политически цели подхранват националистическите програми, които скоро създават дълбоки разриви между сърби, хървати и бошняци, които дотогава съжителстват мирно. Босненската война (1992-1995 г.) и свързаните с нея тежки актове на насилие задълбочават етнорелигиозните разделения в босненското общество и поставят предизвикателството за приспособяване на религиозната свобода и междурелигиозния баланс в следвоенна Босна.¹³

През 90-те години на ХХ в. Партията на демократичното действие¹⁴, основана от Изетбегович, се опитва да влее пан-ислямизма в зараждащия се мюсюлмански национализъм, следователно да замени комунизма с исляма като политическа идеология.¹⁵ Колективното ръководство на ислямската общност, главният мюфтия и по-голямата част от имамите, оказват подкрепа на Алия Изетбегович и идеите му, изложени в „Ислямска декларация“. Тъкмо по този начин и най-вече чрез проповеди в джамиите и осигуряване на оръжие отвън успяват да сформират мюсюлманска армия, към която се присъединяват дори муджахидини. Според бивш военен служител в Босна, около 700 души от Саудитска Арабия, Алжир, Египет, Сирия и други страни от Близкия изток и Азия пристигат в БиХ като бойци по време на войната. Но много от тези муджахидини са далеч по-малко заинтересовани от войната, отколкото от приемането на салафизма от босненските мюсюлмани.¹⁶

По време на войната Изетбегович използва контактите си, в очакване на финансова и политическа подкрепа от Турция, Саудитска Арабия, Малайзия, Иран и Йордания. Турция оказва най-голяма, основно за възстановяването на паметници и джамии, медресета, турбета, хамами и т.н. По този начин ислямската общност се чувства по-уверена и готова да защитава

¹¹ Цит. съч. Трохаров, 2018, с. 42-43

¹² Бахчеванов, Георги. Модел за оценка националната мощ на малка държава. В Дойков, Н. (съст. и науч. ред.) Сборник научни трудове от Международна научна конференция "Модерна сигурност и съвременни технологии", 15.03.2019 г., Т. 2, Модерна сигурност. Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия-4.0“, С. 2019, ISBN 978-619-7383-13-3, с. 232

¹³ Tzvetkova, Gergana and Mila Mancheva. Bosnia and Herzegovina. Country Report. GREASE – Religion, Diversity and Radicalisation, November 2018, Достъпен на: <http://grease.eui.eu>, (посетен на 24.04.2020), p. 10

¹⁴ Сформирана на етническа основа както и всички останали партии, създадени след нея, в БиХ.

¹⁵ Цит. съч. Tzvetkova, 2018, p.10

¹⁶ Karčić, H. (2010). Islamic Revival in Post-Socialist Bosnia and Herzegovina: International Actors and Activities. Journal Of Muslim Minority Affairs, 30(4), p. 526. doi: 10.1080/13602004.2010.533450

своите интереси и да разрешава конфликтите, както отвън така и вътре.¹⁷ Това обаче е неуспешен опит и донася разочарование от политиката и религията.

След войната БиХ е пронизана от корупция, неефективно управление, икономическо отчаяние, политическа нестабилност и етническа нетърпимост, които се коренят във войната.

Последните 25 години в БиХ са обсапени с политическа и религиозна пропаганда за нетърпимост, омраза и възход на радикален ислямизъм, главно ухабизъм. Ухабитската идеология се привнася сред босненските мюсюлмани по време на войната от чуждестранните бойци, муджахидини и неправителствени организации предимно от Саудитска Арабия.¹⁸ Това е идеология, която не се вписва в светската Босна и среща съпротива сред местните жители, но въпреки това се вкоренява. Опустошенията на войната и премахването на атеистичния комунистически режим отварят път за религията, която заема видна роля в живота на хората. Религията и етническата принадлежност стават много важни за хората от Босна. Има дискурс, който твърди, че Босненската федерация е място, където процъфтява радикалният ислям и че БиХ се превръща в логистична база за ислямски тероризъм в Европа. Въпреки подобни твърдения, настоящата политическа и правителствена структура на БиХ не е предразположена да позволява недемократично управление.¹⁹

Основни фактори на влияние за развитие на радикализацията в Босна и Херцеговина

Една от най-значимата група фактори, подпомагащи процеса на радикализация в БиХ, е групата на причините с идеологически характер, разпространяващи се посредством чуждо влияние отвън.

Когато войната в Босна започва, хаосът се превръща в ежедневна норма, „Ислямската общност неистово лобираше мюсюлманския свят за помощ, като постоянно повтаряше, че босненският ислям и мюсюлманите са в сериозна опасност.“²⁰ Световната мюсюлманска общност отговаря на призива за помощ и изпраща своите неправителствени организации и муджахидини до Босна, за да помогнат с хуманитарна помощ и с участие във военните действия. Най-активните ислямски държави в Босна са Саудитска Арабия, Иран и Турция.

По време на войната целият Зенишко-Добойски кантон, който се отличава с планински терен и изолирани села, се превръща в крепост на муджахидини. Звеното "Ел-Муджахид" използва град Зеница като своя база не само за военни действия, но и за прозелитизъм, Ръководителите на звеното приемат като равностойни тези две задължения. Като условие за босненските доброволци да се присъединят към звеното е задължението да посещават 40-дневно ислямско училище, организирано от чуждестранни муджахидини и най-вече ръководено от египетски духовник Имад ал Мисри, депортиран в родината си през 2001 г., където е осъден за тероризъм и излежава осем години затвор.²¹

Друга група фактори, засилващи процеса на радикализация, са социално-политическите. БиХ се характеризира с крехка институционална система и високи нива на корупция, както и с общество, което е дълбоко поляризирано по етническа линия. Тази социална поляризация,

¹⁷ Цит. съч. Трохаров, 2018, с. 45

¹⁸ Sarajlic, Eldar. The Return of the Consuls: Islamic Networks and Foreign Policy Perspectives in Bosnia and Herzegovina (Journal of Southeast European & Black Sea Studies 11, no. 2), 2011, p. 183.

¹⁹ Цит. съч. Maj N.B., 2015, p. 7

²⁰ Harun Karcic. Globalisation and Islam in Bosnia: Foreign Influences and their Effects, Journal: Totalitarian Movements and Political Religions, Volume 11, 2010 - Issue 2: Globalisation, Religion and Secularisation, <https://doi.org/10.1080/14690764.2010.511467>, p.155

²¹ Цит. съч. Turčalo and Veljan, 2018, p. 9

наред с реалните и възприемани неравенства и неспособността на институциите да се справят с тези проблеми, доведе до институционална аномия²². В случая това се отнася до тенденцията някои институции да задълбочават съществуващите неравенства, вместо да играят ролята на фактор на социалното сближаване. Това води до загуба на доверие в институциите като цяло и в цялата система като такава. Отслабването на просоциалните институции обикновено води до усещане за несигурност, което много често поражда безпокойство и пораженски манталитет.²³

БиХ се отличава с един от най-високите проценти на безработица сред младежта в света, както и има едни от най-високите общи нива на безработица. Полицейските досиета на известни екстремисти и чуждестранни бойци от БиХ показват, че тези лица са безработни.²⁴ Установява се, че сред завръщащите се равнището на безработица също е невероятно високо и заетостта често е сезонна. Има доказателства, че войнствените групи всъщност „набират от редиците на безработните и неработещите лица.“²⁵ В БиХ това означава особено голяма част от обществото като потенциална цел за привличане на нови бойци, което може да има негативни последици върху дерадикализацията и превенцията.

Редица изследвания установяват, че значителен брой от хората, заминали за Сирия и Ирак от БиХ, произхождат от т. нар. обществени маргинали. Много от тях са икономически и социално обезправени, минимално образовани и имат твърде дълги криминални досиета. Тези фактори са свързани с дисфункцията на политическите, социалните и икономическите институции в БиХ, което допринася за ерозията на предвоенните ценности и норми както и покачване на равнището на безработица. Но ненасилствената радикализация често е породена и от чувството за социално отчуждение.²⁶

Обобщение на резултатите

Въз основа на извършеното проучване на предпоставките за възникване и развитие на радикализацията в БиХ може да се обобщи, че войната в БиХ се оказва важен фактор за мобилизацията и политизацията на ислямската общност, но също е и причина за зараждащо се недоволство у мюсюлманите, което с течение на времето, подбуждано и от редица икономически, социални и политически проблеми, води до капсулиране на отделни мюсюлмански групи и тяхното радикализиране.

Заклучение

В заключение е необходимо да се отбележи, че в процеса на проведеното изследване целта и задачите, заложи в настоящия доклад, са осъществени, а формулираната теза – доказана.

Безспорно, войната и последствията от нея водят до промяна в населението и неговите приоритети. Омразата, желанието за отмъщение и търсенето на справедливост от всяка от трите общности- хървати, сърби, бошняци изгражда непреодолима пропаст между тях, като

---

²² Концепцията за институционална аномия първоначално е разработена, за да обясни високите проценти на престъпност в Съединените американски щати.

²³ Цит. съч. Turčalo and Veljan, 2018, p. 14

²⁴ Azinović, V. and Jusić, M. The New Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent. Sarajevo: Atlantic Initiative, 2016, p 44.

²⁵ Allen, H. et al. Drivers of Violent Extremism: Hypotheses and Literature Review, RUSI, 2015, p 45. Достъпно на: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a0899d40f0b64974000192/Drivers_of_Radicalisation_Literature_Review.pdf (посетен на 2.05.2020 г.)

²⁶ Цит. съч. Azinović, V. and Jusić, M. 2016, p 44.

изглежда дори времето и променящите се обстоятелства не са способни да подтикнат враговете да изградят мост един към друг в името на обединена и силна държава, по пътя ѝ към европейско развитие.

В дългосрочен аспект, ако националните компетентни органи не приложат ефективни мерки и инструменти за борба и превенция срещу радикализацията, в сътрудничество с регионални и международни партньори, има опасност „сърцето на тероризма“ да продължава да тупти в Западните Балкани. Което би довело не само до невъзможността БиХ да отговори на изискванията за кандидат-членство в ЕС и да възпрепятства бъдещото ѝ присъединяване към Съюза, но и да засили международното недоволство към нея и да застраши сигурността на Балканите и в Европа като цяло.

Използвана литература:

1. Бахчеванов, Георги. Модел за оценка националната мощ на малка държава. В Дойков, Н. (съст. и науч. ред.) Сборник научни трудове от Международна научна конференция "Модерна сигурност и съвременни технологии", 15.03.2019 г., Т. 2, Модерна сигурност. Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия-4.0“, С. 2019, ISBN 978-619-7383-13-3, с. 227-233
2. Димитров, Михаел. Евроатлантическата интеграция на Западните Балкани. В Дойков, Н. (съст. и науч. ред.) Сборник научни трудове от Международна научна конференция "Модерна сигурност и съвременни технологии", 15.03.2019 г., Т. 2, Модерна сигурност. Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия-4.0“, С. 2019, ISBN 978-619-7383-13-3, с. 426-431
3. Стойчева, Димитрина. Културни и политически фактори, обуславящи участието на чуждестранни бойци във военните действия в Сирия и Ирак. В Радулов, Н. (Авт. колектив, предговор) Европа Глобални заплахи и интегрирана сигурност. Сигурност на Черноморския регион: Сборник научни трудове [от Международна научна конференция, организирана от департамент „Национална и международна сигурност“ на Нов български университет на 19 май 2017, София: Научно-технически съюз по машиностроене "Индустрия 4.0", 2017, ISBN 9786197383072, с. 106-114
4. Трохаров, Любчо. Ислямът в Босна и Херцеговина. В Кючуков, Любомир (Ред.) Балканският ислям. Барьера или мост за радикализацията?. Фондация Фридрих Еберт, София, 2018, ISBN 978-954-2979-37-1, с. 38-51
5. Allen, H. et al. Drivers of Violent Extremism: Hypotheses and Literature Review, RUSI, 2015, Достъпно на: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a0899d40f0b64974000192/Drivers_of_Radicalisation_Literature_Review.pdf
6. Azinović, V. and Jusić, M. The New Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent. Sarajevo: Atlantic Initiative, 2016.
7. Bećirević, Edina. EXTREMISM RESEARCH FORUM. Western Balkan – Bosna and Herzegovina Report. Atlantic Initiative, Center for Security and Justice Research, 2018, Достъпно на: <https://atlanticinitiative.org/publications/>
8. Bougarel, X. Islam and Nationhood in Bosnia and Herzegovina Surviving Empires. Translated by C. Mobley. London and New York: Bloomsbury Academic, 2017
9. Harun Karcic. Globalisation and Islam in Bosnia: Foreign Influences and their Effects, Journal: Totalitarian Movements and Political Religions, Volume 11, 2010 - Issue 2: Globalisation, Religion and Secularisation, <https://doi.org/10.1080/14690764.2010.511467>
10. Karčić, H. (2010). Islamic Revival in Post-Socialist Bosnia and Herzegovina: International Actors and Activities. Journal of Muslim Minority Affairs, 30(4), doi: 10.1080/13602004.2010.533450
11. Maj N.B. Bruic. RADICALIZATION OF MUSLIMS IN THE BOSNIAN FEDERATION: IS THERE A POSSIBILITY? Master of Defence Studies, Department of National Defence or Canadian Forces College, 2015
12. Sarajlic, Eldar. The Return of the Consuls: Islamic Networks and Foreign Policy Perspectives in Bosnia and Herzegovina (Journal of Southeast European & Black Sea Studies 11, no. 2), 2011
13. Turčalo, Sead and Nejra Veljan. Community Perspectives on the Prevention of Violent Extremism in Bosnia and Herzegovina Country Case Study 2. Berlin/Sarajevo: Atlantic Initiative and Berghof Foundation, 2018. Достъпно на: <http://image.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/>
14. Tzvetkova, Gergana and Mila Mancheva. Bosnia and Herzegovina. Country Report. GREASE – Religion, Diversity and Radicalisation, November 2018, Достъпен на: <http://grease.eui.eu>